

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1602

26. Quot sint Virtutes Morales.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14077

quibus assidue appetitus sensus agitur: item carent Angeli ijs habitibus virtutum moralium, quibus appetitus sensus ducitur ac regitur, & in officio continentur: sed non video, cur Angeli iusti non sint, liberales non sint, religiosi & pii non sint: nam licet pecunias, & commercia non tractent, multa in nos beneficia liberaliter conferunt: cuique, quod suum est, tribuunt: pericula, fateor, non subeunt, delicias, sensus non cohibent, at summum, & primum bonum omnibus anteponunt, ante omnia eligunt, ipsi firmissimè adhaerent, eo delectantur, quod est formæ non materiæ in fortitudine, & temperantia, Deum ut supremum dominum agnoscunt, cui se sponte subiiciunt.

Cap. XXVI.

Quot sint virtutes morales.

PRIMO queritur, Quot numero virtutes Morales oporteat constitui? *Respondeo*, licet quidam innumeras esse tradiderint, alij verò vñ tantum, alij quattuor; Aristoteles tamè vñdecim videtur constituisse, videlicet Temperantiam, Liberalitatem, Magnificentiam, Magnanimitatem, Fortitudinem, Iustitiam, Mansuetudinem, Grati- am, Humanitatem siue Affabilitatem, Urbanitatem, Integritatem.

Animaduertendum est ex communi Philosophorum, & Theologorum consensu, quattuor esse præcipuas virtutes morales, quæ Cardinales vulgò nominantur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam: quarum numerus ex parte facultatum animæ, quas afficiunt, apertè colligitur. Nam virtus, aut est in mente, & ratione, quæ cum quadam animi solertia quid in rebus agendis tenere, & sequi debeamus, perspicit, & hæc est Prudentia: Aut est in appetitu rationis, quæ alteri tribuit, quod suum est, & hæc est Iustitia: Aut est in appetitu irascendi, ne per vim lædamus alterum; & vt ardua, & magna, & molesta libenter, & promptè suscipiamus, ne quis rei difficultate deterritus officium recuset, aut deserat, & hæc est Fortitudo: Aut est in appetitu concupiscendi, vt quisque in appetendis voluptatibus modum, & ordinem seruet, & hæc est Temperantia. Idem numerus virtutum moralium ex officio virtutis rectè deducitur. Nam vt Cicero docet, omne vitæ humanæ officium ex quattuor partibus oritur: Aut ex ea, qua quis quid in rebus agendis verum, quid faciendum, quid fugiendum perspicit: Aut ex ea, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & in rerum contractarum fide seruanda versatur: Aut ex ea, quæ in animi excelsi, & inuicti magnitudine, & robore consistit: Aut ex ea, quæ in omnium, quæ sunt, quæque dicuntur, modo, & ordine constituta est. Præterea ratione affectuum, qui virtutibus corriguntur, idem quattuor virtutum numerus comprobatur. Nam vt supra dixi, Affectus animi præcipui sunt quattuor, Cupiditas, Voluptas, Metus, & Dolor. Cupiditates, & voluptates, quæ sensus, & corpus oblectant, emendat, & corrigit temperantia. Metus, & dolores, qui nos molestia, & tristitia afficiunt, refrænat, & te-

perat fortitudo. Prudentia verò præstat, ne simus in agendo inconstantes, leues, temerarij, & præcipites: inconstantia enim, est, qua quis facillè consilium mutat: Temeritas verò est, qua quis facillè nullo adhibito consilio credit: præceps verò est is, qui sine consideratione, ac modo quippiam agit: studium, & amorem, ac cupiditatem lucri, & pecuniæ compescit liberalitas; vt iustitia, æquum in commercijs, & cõtractibus ordinem teneat: & fortitudo est veluti columna ciuitatis, aut domus; temperantia veluti frænum, & habena affectuum, seu morum; prudentia est veluti norma, & regula rationis; iustitia est veluti trutinæ æquitatis. Hoc veluti quadrigarum curru, vita hominis sapienter, & rectè vehitur, ad finem rationi congruentem.

Secundo queritur, Quare dictæ sint virtutes Cardinales. *Respondeo*, Propterea quod sint principales: nam cardinalis idem est, quod principalis: hæc quattuor virtutes sunt tanquam aliarum omnium fontes & cardines; & vt fores circa cardines vertuntur, sic omnes vitæ honestæ rationes, & officia in illis versantur, & vniuersa boni operis structura in ipsis innititur. Vnde Ambrosius hæc quattuor virtutes cardinales Gregorius principales appellat. De his quattuor virtutibus primarijs multa Philosophi tradiderunt, multa quoque Patres; Ambrosius, Gregorius, Augustinus: de his Bernardus *sermon. 22. in cantica*, & Prosper. *in lib. 3. de vit. contem. ca. 18. Quaternarium*, inquit, numerum perfectioni sacratione penè nullus ignorat. Siquidem totum orbis, Oriente, & Occidente, Aquilone, & Meridie quattuor determinari partibus sine angulis inuenitur; & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo quattuor literis explicatur. Corpus quoque quattuor elementis extructum, quaternarij numeri continet Sacramentum: ipsius etiam anime quattuor sunt affectiones. Sed & quattuor flumina, quæ de paradisi fonte procedunt: quattuor quoque Euangelia; *Ezech. 1. diuini currus rotæ quattuor, & animalia, & eorum alæ quattuor & facies*. Sic ille, *Iob. 1. quattuor angulis domus Iob sustentabatur*. *Exod. 28. in Rationali summi Sacerdotis quattuor erant ordines lapidum pretiosorum*. *Exod. 25. per vinctes immisos in quattuor circulos aureos, arca fœderis asportabatur*. Et *Zachar. 1. quattuor fabri sunt contra quattuor cornua; hoc est contra quattuor potentias mundi*.

Tertio queritur, Quo pacto cæteræ omnes virtutes morales ad has quattuor reuocentur? *Respondeo*, Ad eas cæteras virtutes reduci: vel quia sunt quædam partes, & species ipsis subiectæ, vel quia affinitatem aliquam, & cognationem cum ipsis habent. Vnde Cicero iustitiæ sex partes enumerat; religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem. Macrobius verò septem partes iustitiæ ponit, innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, & humanitatem. Sed vt recto ordine partes iustitiæ subiectas ostendamus, est animaduertendum iustitiæ subijci eas virtutes, quæ sunt ad alterum; cuiusmodi sunt,

Religio, quæ cultum, & honorem Deo tribuit. **Pietas**, quæ patriæ, parentibus, & propinquis honorem debitum præstat. **Obseruatia**, qua cæteros

homines

Ambr. li. 5. in Lucâ in illa verbis: Descendit cū illis, & stetit in loco campo. s. Grego. homil. 3. in Ezechielè.

Cic. lib. 2. de inuent. Macrob. li. 1. in somnium Scipio. cap. 8.

Arist. li. 4. Ethic. c. 9. & li. 2. c. 7. & Th. 1. c. 2. & 6. ar. 5.

Cic. de officijs lib. 2.

homines dignitate præstantes reueremur. Obedientia, qua maiorum & præfectorum iussis, & imperijs obtemperamus. Fides, qua in promissis, pactis, & conuentis veritatem seruamus. Veritas, qua in cæteris omnibus mendacia deuimus. Gratia, qua grato animo sumus erga eos, qui sunt de nobis benemeriti. Liberalitas, qua liberaliter & gratis pecunias nostras cum alijs communicamus: quæque in pecunijs quærendis, atque erogandis modum imponit. Benignitas, quæ dicitur Humanitas, vel Charitas, qua beneficia in alijs conferimus absque vilo emolumento nostro, sed solummodo propter ipsum, quia bonum est, vel quia ipsius persona nobis placet. Vindicatio, quæ delicta, & malefacta pro meritis coercet, & punit. Clementia, quæ in pœnis delinquentium repetendis, certum modum tenet, ac seruat. Distributio, quæ pro singulorum meritis honores, dignitates, & cætera communia beneficia, & publicas administrationes conuenienter distribuit. Misericordia, qua miseriam, & indigentiam alienam subleuamus. Hospitalitas, qua hospites, præsertim aduenas, & peregrinos benigne, & amanter excipimus.

Fortitudinis Cicero quattuor partes enumerat, magnificentiam, fiduciam, patientiam, & perseverantiam. Macrobius septem, magnanimitatem, fiduciam, severitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Dicere possumus ad fortitudinẽ eas virtutes redigi, quæ quandam animo magnitudinem præstant, vel in aduersis, molestis, acerbis, & malis subeundis, & sustinendis; vel in aggreddendis periculis, vel in arduis suscipiendis, vel in bonis nostris impendendis, vel in honoribus, & dignitatibus contemnendis. Sunt igitur fortitudinis partes fiducia ad aggreddendum, & sustinendum: Magnificentia in pecunijs abundanter expendendis, & in sumptibus faciendis. Magnanimitas ad arduas, & excelsas rerum administrationes suscipiendas; in quibus sunt honores, & dignitates, imperia, & principatus. Patientia, siue tolerantia, in superandis rerum difficultatibus, quæ molestiam, fastidium, & dolorem solent adferre. Perseuerantia in victoria curre, sollicitudinis, & molestia, quam temporis diuturnitas parit.

Temperantiæ partes sunt ex virtutes, quæ cupiditates, voluptates, dolores sensuum, & corporis corrigunt. Ex item quæ iras emolliunt, & mitigant, cuiusmodi sunt abstinentia, quæ est in cibis; sobrietas, quæ est in potionibus: Castitas, cuius est luxuriam repellere; & huic virtuti subijciuntur castitas coniugum, viduarum, & virginum; & eorum, qui calibem vitam agunt. Pudicitia, quæ voluptates in oculis, amplexibus, & tactibus refrænat: Clementia, quæ ordinem, & modum præscribit in pœnis infligendis, & sumendis, hæc enim virtus, vt est ad bonum alterius, iustitiæ subijcitur: vt verò cohibet affectum, ad temperantiam pertinet. Mansuetudo, quæ iras temperat: Modestia, quæ in vultu, incessu, gestu, & alijs corporis motibus rectum ordinem seruat: Urbanitas, quæ in verbis, & sermonibus rectæ rationis modum constituit.

Prudentia verò tres species constituunt, vna, quam Monasticam passim vocant, sed latinum

commune nomen retinuit, & Prudentia appellatur, quæ est ad propriam cuiusque vitam optimè dirigendam: Oeconomica, latine domestica, quæ est ad rectam familiæ gubernationem: Politica Græcis, Latinis civilis, quæ tota in communi Republicæ salute tuenda, & administranda versatur: quæ item in duas distribuitur, vna est, quæ in legibus ferendis, & magistratibus eligendis, & constituendis consistit; altera in parendo legibus, & magistratibus, ac præfectis. Constat autem prudentia memoria præteritorum, intelligentia præsentium, & providentia futurorum, circumspectione, vigilantia, solertia, perspicacia, cautione, bona remedium, & eorum, quæ ducunt ad finem inquisitione, consultatione, iudicio, & in bene exequendo, vel præscribendo constantia, & firmitate.

Quartò quæritur, Quanam virtutes dicantur Evangelicæ. Respondeo, eas, quæ ex Christi Domini admonitionibus, & consilijs colliguntur; quæ sunt potissimum sex. Paupertas spiritus, quæ in rerum caducarum contempione, & despectione consistit, qua quis spontè, & ex animo se suis bonis abdicat, vt Christi vestigijs insilat: quæ ad temperantiam potest reuocari. Secunda est castitas virginum, qua corporis integritas seruatur, aut firmo animi proposito, aut etiam ex facto voto suscepta. Tertia, est obedientia, præsertim religiosa, qua quis seipsum abnegans voluntatem suam aliene voluntati subijcit, & mancipat, vt amore Christi maiorum suorum iussa exequatur. Quarta est humilitas, qua animum nostrum moderatur, ne alta, & ardua prosequatur: quæ ad magnanimitatem redigi potest. Quinta est Pœnitentia, qua pro peccato admissio latitascimus Deo, nos ipsos certis quibusdam pœnis punientes, vt Deum nobis infensum, & iratum placemus, & iniuriam ipsi illatam, iusto, & debito dolore ex charitate suscepto compensemus. Sexta est simplicitas, quæ & ipsa potest ad temperantiam reduci: nam in quadam morum, & vitæ sinceritate consistit, & qua sumus iuxta rectæ rationis præscriptum, in omnibus faciles, & benigni.

Quintò quæritur, An quatuor virtutes Cardinales specie differant, an verò potius sint vna virtus modis quatuor, siue quatuor officijs, siue functionibus distincta: hoc est, An diuisio virtutis in quatuor Cardinales sit generis in species partitio, an verò potius eiusdem virtutis in quatuor modus, siue accidentia. Quidam olim senserunt vnam esse virtutem, quatuor officia obeuntem: sicut vna est Solis lux, quæ vrit, illuminat, excitat; vna mens hominis, quæ recordatur præteritorum, intelligit præsentia, futuraque prouidet, & bona expetit, & diligit. Id probant Ambrosij testimonio dicentis: Est ergo indiuiduum sapientis, atque iustitiæ cõubernium, sed vulgi vsu diuiditur, vna quædam forma virtutum sic nobis communis opinionis gratia quadrivariata facta diuisio: & Gregorij auctoritate, qui ait: Vna itaque sine alijs, aut nulla est virtus, aut imperfecta: quia neque prudentia vera est, quæ iusta, temperans, & fortis non est; nec temperantia, quæ fortis, iusta, & prudens non est: nec fortitudo integra, quæ prudens, & iusta, & temperans non est: nec vera iustitia, quæ prudens, temperans, & fortis non est. Aristoteles in omni virtute

requirit,

Matth. 5.

Ambrosij
2. officio 2. p.

Gregorij
22. Moralium
cap. 11.

Aristoteles
Ethicorum 4.

requirit, ut sit prudens, ut sit constans, & fortis; ut sit moderata, & temperans; ut rectum in omnibus ordinem tenens, cuique tribuat, quod illi debetur. Accedit his, quod vna virtus hominem simpliciter bonum non reddit, nisi fuerit prudens, fortis, temperans, & iusta. Ergo quattuor primariarum virtutes potius sunt quattuor vnius virtutis modi quidam & conditiones, quam species vni generi subiecta. Postremo, vna disciplina versatur in multis rebus specie distinctis: sic etiam vna animi facultas; sic quoque vna fides est multarum rerum specie diuersarum; ergo vna est virtus, quamuis in multis rebus specie diuersis occupetur. Ceterum constans est Philosophorum, & Theologorum opinio, quattuor virtutes primarias specie, & natura differre. Nam habitus ex rebus obiectis distinguuntur. Dubitari non potest, prudentiam saltem specie, à tribus illis fecerni; cum prudentia in mente, & ratione sedem habeat, reliquæ tres in appetitu. Ambrosius verò, Gregorius, & Aristoteles solum dicere voluerunt, eas esse sibi inuicem colligatas; non tamen esse vnam virtutem, cum in rebus genere, & specie diuersis versentur.

Sexto queritur, An quælibet virtus moralis sit simplex habitus, an verò habitus ex multis habitibus tanquam partibus constitutus? Dux sunt opinioniones; prima docet, omnem virtutem siue rationis, siue moris, siue acquisitam, siue infusam, esse simplicem habitum: quia omnis virtus est alicuius obiecti, & materiæ. Et quamuis ad vnam virtutem diuersæ materiæ, & res obiectæ pertinent, earum tamen omnium vna est ratio, quam in illis virtus considerat, & tractat: Veluti Temperantia in multis materijs, & rebus obiectis versatur, omnia tamen, ut ad Temperantiam spectant, vnius videntur esse rationis. **Secunda opinio** tradit, omnem quidem virtutem infusam esse simplicem habitum, cuiusmodi sunt Fides, Spes, Charitas, & Poenitentia: omnem vero virtutem siue rationis, siue moris acquisitam, esse habitum ex multis habitibus tanquam partibus cõllatum, atque compositum. Probat, quia vnaquæque virtus ex diuersis actibus specie distinctis, pro varietate obiectæ rei, & materiæ comparatur. **Deinde**, quia sicut Titius potest rem vnam scire, & in re alia eiusdem disciplinæ siue scientiæ errare, ut aperte experientia indicat: sic etiam potest sese in vna temperantiæ materia, & non in altera exercere. Accedit, quod ipsa experientia docemur, nos facile, constanter, expedite, & præsertim in certa vnius virtutis materia assidue confirmari, & roborari; cum tam in alia eiusdem virtutis obiecta re habitus decrescat minuaturque. **Hæc opinio** multis iunioribus magis probatur, quoniam reuera virtus cum sit habitus acquisitus, nostris actibus comparatur; actus verò re obiecta, & materia distinguuntur. **Ex qua** sententia perspicitur, virtutem in multorum habituum collectione consistere, & virtutis nomen esse collectionis; sicut, numerus est collectio vnitatum, & figura linearum, exercitus militum, sub eodem Duce, seu Imperatore pugnantium, & populus multorum hominum sub eisdem legibus, & moribus humaniter viuentium: ita quoque virtus est collectio multorum habituum ad idem ob-

iectæ rei, & materiæ genus pertinentium. **Ex dictis** etiam intelligitur, aliam esse rationem de virtutibus infusis, quas non actibus nostris comparamus, & acquirimus; & propterea quælibet infusa virtus est simplex habitus diuinitus infusus, quamuis ad diuersa obiecta, & materias referatur: non enim pro varietate obiecti, vel materiæ fecernitur; sicut nec animæ facultas, quamuis vna sit, & simplex, quia est à natura insita, & accepta, ad diuersa obiecta sese protendit, ac fundit, nec tamen eorum varietate distinguitur. Sicut enim vna animæ vis, & facultas multa diuersorum habituum obiecta, vna quadam altiori, & superioris ratione complectitur, sic vnus simplex habitus infusus ad multas diuersorum actuum res obiectas, & materias referatur. De hac questione iam ante tractaui.

Septimo queritur, An singulæ aliæ virtutes præter quattuor primarias natura, & specie distinguantur? Crediderim multas alias differre, sed non omnes: ut patebit cum de singulis disputabo; nunc enim de virtutibus generatim & vniuersè tracto. Magnificentiæ, & liberalitatis in eadem voluntate ponuntur, idem obiectum habent, videlicet pecuniam; eadem extrema, prodigum, & auarum: nisi quod inter magnificum, & liberalem hoc interest, quod ille in magnis pecuniæ sumptibus, hic tamen in paruis cernitur liberalis: idem existimo de modestia, si cum magnanimitate in honoribus; de temperantia, si cum continentia in voluptatibus; de mansuetudine, si cum comitate in affectu animi conferatur: quemadmodum ergo vnus idemque homo nunc magistratus publicam personam in summa dignitate, nunc priuati hominis personam in mediocritate sustinet; sic vna eademque virtus aliquando magis splendescit, ut magnificentiæ; aliquando minus, ut liberalitatis.

Cap. XXVII.

De quibusdam, quæ virtutes non sunt, sed semiuirtutes.

PRIMO queritur, An misericordia sit virtus? **Respondeo**, Aristotelem eam inter affectus animæ collocasse. Cicero item Stoicos secutus docuit misericordiam esse affectionem, & malam: sed in oratione pro Q. Ligario, cum de Cæsaris laude diceret, virtutem appellat, ut Augustinus annotauit lib. 9. de ciui. c. 5. **Lactantius** lib. 5. diu. inst. ca. 14. Stoicos reprehendit, quod misericordiam virtutem esse negauerint. Idem misericordiam intelligit beneficentiam. **At Theologi** docent esse virtutem. Sed animaduertendum est, Misericordiam posse dupliciter accipi: Vno modo ut est animæ affectus, & tunc non est virtus, quia virtus est habitus eligendi bonum, studio & causa honestatis, hoc est, recte rationis præscripto, quod in honestate versatur: At verò Misericordia, quæ est affectus animi, est dolor & tristitia ex aduersis rebus alterius, ab impulsu, & instinctu naturæ ducens in initium. Quare licet sit affectus bonus, & laudabilis, quia dolere ob res aduersas alteri bonum est, virtus tamen esse non potest, quandiu ex solo naturæ impulsu & motu existit, ac surgit. Stoici

*Arist. li. 2.
Rhetor. c. 8.
Cic. Tus. 4.*

verò Mi-